

Strategisch beleidsplan 2015-2020

Strategisch beleidsplan Fryske Akademy 2015-2020

Inhoudsopgave

I	Missie en Visie	2
II	Doelstellingen	2
III	Onderzoeksagenda	4
IV	Digitale collecties en onderzoeksinstrumenten	8
V	Beleid	11
VI	Organisatie	13

STRATEGISCH BELEIDSPLAN VAN DE FRYSCHE AKADEMY 2015-2020

I. MISSIE EN VISIE

Missie

Sinds haar oprichting in 1938 zet de Fryske Akademy zich in voor het fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek naar de Friese taal, geschiedenis en cultuur. Na ruim 75 jaar is deze opdracht, die de Friese samenleving de Akademy bij de stichting meegaf, nog altijd leidend. Het is de taak van de onderzoekers de dynamiek van taal en van sociale en historische processen te analyseren. Dat doen zij door onderzoek te verrichten naar de Friese taal, meertaligheid, taalleren en het verleden van Fryslân. De Fryske Akademy maakt het Friestalig en historisch erfgoed toegankelijk voor wetenschap en maatschappij en ontwikkelt digitale instrumenten en collecties voor innoverend onderzoek. Door langlopende processen rond taalvariatie en -verwerving, meertaligheid, culturele eigenheid en identiteitsvorming te verklaren, ontstaat een beter begrip van de diversiteit van menselijke interacties binnen een specifieke regionale context. Als aan de KNAW gelieerd instituut blijft de Fryske Akademy stevig in de regio verankerd en deelt zij haar kennis met tal van wetenschappelijke instellingen en maatschappelijke partijen in binnen- en buitenland.

Visie

De labels 'Fries' en 'Friesland' dateren uit de klassieke oudheid en zijn sindsdien voortdurend in gebruik gebleven. Zij vormen een buitengewoon sterke *identity marker*, maar de betekenis ervan heeft in de loop der tijden grote veranderingen ondergaan. De Friese taal, cultuur en ruimte gelden in het onderzoek van de Fryske Akademy als de voornaamste variabelen van deze *marker*. Omdat deze in onderlinge wisselwerking tot elkaar staan, dienen zij in samenhang bestudeerd te worden. De provincie Fryslân wordt daarbij opgevat als een natuurlijk laboratorium voor het onderzoek naar taal, taalleren en identiteit. Vanwege de aanwezige taalvariëteiten in de regio is het mogelijk om gecompliceerde taalveranderingen en opvattingen over taalleren van nabij en in direct contact met de omgeving te bestuderen. Het besef van een gemeenschappelijk verleden, de zichtbaarheid van talloze sporen van menselijke ingrijpen in het Friese landschap en de continuïteit in economische oriëntaties, laten het toe de genoemde *identity markers* ook vanuit deze invalshoeken aan nader onderzoek te onderwerpen.

II. DOELSTELLINGEN

De Fryske Akademy formuleert zes doelstellingen voor het lopende lustrum:

- Versterken van het unieke karakter van de Akademy
- Bevorderen van het wetenschappelijk klimaat in Fryslân
- Samenwerken met overige geesteswetenschappelijke KNAW-instituten
- Verrichten van onderzoek van nationaal belang
- Vergroten van de internationale erkenning en uitstraling
- Opereren op het snijvlak van wetenschap en samenleving

Versterken van het unieke karakter van de Akademy

Voor de Frisistiek is de Fryske Akademy hét wetenschappelijk centrum bij uitstek. Nergens anders in binnen- of buitenland worden de Friese taal, cultuur en ruimte op dergelijke systematische wijze bestudeerd. Het onderzoek van de Akademy richt zich op de dynamiek van de Friese taal, meertaligheid, geschiedenis en regionale identiteit vanuit een langetermijn perspectief. Waar mogelijk vergelijkt het onderzoek van de Akademy de Friese casus met ontwikkelingen elders. De komende jaren wil de Fryske Akademy haar vooraanstaande positie op bovengenoemde onderzoeksterreinen verder versterken.

Bevorderen van het wetenschappelijk klimaat in Fryslân

Als het enige geestes- en sociaalwetenschappelijk onderzoeksinstituut in de provincie, speelt de Fryske Akademy een sleutelrol in het regionale wetenschappelijke en culturele veld. De Akademy versterkt de Friese cultuur en samenleving. Zij bevordert het gebruik en behoud van het Fries als tweede rijkstaal, stimuleert het Friestalig onderwijs en maakt het Fries geschreven erfgoed toegankelijk. De Fryske Akademy versterkt het wetenschappelijk klimaat in Fryslân door haar kennis met de samenleving te delen.

Samenwerken met overige geesteswetenschappelijke KNAW-instituten

De onderzoeksdomeinen van de Akademy sluiten aan bij die van andere geesteswetenschappelijke KNAW-instituten (m.n. met die van het toekomstige cluster Huygens ING, IISG en Meertens). Samen met het Meertens heeft de Akademy taalportaal opgezet en is zij betrokken bij de ontsluiting van de *Prize letters*. Met het Huygens-ING deelt de Akademy expertise over (digitale) tekstedities. Die samenwerking wordt geïntensiveerd. Ook wil de Fryske Akademy nauwer worden betrokken bij de stuurgroepen van programma's die zich toelagen op de ontwikkeling van *e-humanities* (m.n. CATCH, CLARIAH). Bij de op handen zijnde hertekening van het Nederlandse institutenbestel zet de Fryske Akademy in op continuering van de band met de KNAW.

Verrichten van onderzoek van nationaal belang

De Friese casus is het uitgangspunt van het onderzoeksprogramma van de Fryske Akademy. De Akademy heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor het behoud van en het onderzoek naar de Friese taal en van haar schriftelijke en mondelinge voortbrengselen. Het is tevens de enige plaats waar programmatisch onderzoek naar maatschappelijke en culturele ontwikkelingen in de Friese samenleving in heden en verleden wordt verricht. De Akademy beschikt op het vlak van lexicografie, meertaligheid, taalleren, onderwijs en geschiedenis over grote expertise. De behaalde onderzoeksresultaten hebben impact op het nationaal wetenschappelijk debat in genoemde disciplines. Innovatieve onderzoeksinstrumenten als HISGIS en Taalweb Frysk vervullen een voorbeeldfunctie in binnen- en buitenland. Mercator is een nationaal erkend kenniscentrum op het gebied van meertaligheid en taalleren.

Vergroten van de internationale erkenning en uitstraling

De Fryske Akademy profileert zich met wetenschappelijke bijdragen in a-tijdschriften, in proceedings van toonaangevende internationale congressen, in dissertaties en in boeken van prominente uitgevers. Daarnaast ontwikkelt het instituut spraakmakende

onderzoekstools van nationale en internationale relevantie voor historisch, lexicografisch en taalkundig onderzoek. De Fryske Akademy versterkt haar internationale profiel door strategische allianties te sluiten met regionale academische instellingen elders in Europa. Zo kan de Akademy meedingen naar Europese onderzoekssubsidies.

Opereren op het snijvlak van wetenschap en samenleving

De Fryske Akademy boogt met haar valoriserend onderzoek op een lange traditie. De organisatie levert belangrijke bijdragen aan de regionale en Europese beleidsvorming over taalleren en meertaligheid. Meer dan in het verleden wordt opdrachtonderzoek in lijn gebracht met de fundamenteel wetenschappelijke ambities. Verder ontwikkelt de Fryske Akademy onderzoeksinstrumenten waarin kennis en valorisatie nadrukkelijk met elkaar zijn verweven.

III. ONDERZOEKSAGENDA

Taal in tijd en ruimte

De Fryske Akademy heeft als belangrijkste onderzoeksinstituut voor de wetenschappelijke studie van het Fries de taak zowel het hedendaagse gesproken en geschreven als het oudere Fries te *documenteren* en te *ontsluiten* voor onderzoek. Daarvoor is het van belang dat er talige tools worden ontwikkeld. Het taalkundig onderzoek combineert zowel diachrone met synchrone benaderingen en verbindt survey- en corpusonderzoek met experimenteel onderzoek. Met name het laatste wordt een nieuw werkterrein van de Akademy. Daarbij wordt ook een evaluatieve component ingebouwd naar variatie in het hedendaags Fries, onderbouwd door zowel een theoretische als een normatief-descriptieve component. De taalsurvey 2014-2017 betreft taalsociologisch onderzoek naar de stand van het Fries. Een extra dimensie wordt toegevoegd door promotieonderzoek naar eerdere taalsurveys in Friesland en elders bij dit onderzoek te betrekken, met het doel de nieuwe survey van een solide methodologische basis te voorzien.

In dit onderzoek naar *taalvariatie*, *-verandering* en *-verschuiving* in het meertalige Friese taallandschap worden taalkeuzepatronen en identiteitsaspecten gekoppeld aan de linguïstische kenmerken van de taalvariëteiten zelf, en dit op verschillende linguïstische niveaus. Op die manier worden de vanouds gescheiden onderzoekslijnen naar Friese taal en meertaligheid (taalkunde) en taalvitaliteit (sociale wetenschappen) bij elkaar gebracht. De theoretische doelstelling van het onderzoek is om de socio-geografische, linguïstische en cognitieve mechanismen van taalverandering bloot te leggen. Daarbij wordt mede gekozen voor een diachronische benadering en wordt de ontwikkeling van het Fries uit voorgaande eeuwen bestudeerd in een situatie van intensief taalcontact met het dominante Nederlands en de diverse taalvariëteiten in de regio. Voor het hedendaagse Fries wordt het onderzoek sterk verbonden met het experimentele onderzoek naar taalverwerving. Daarnaast zorgt het voor een wetenschappelijke beschrijving van het Fries en het Nederlands zoals dat in Friesland wordt gesproken. Dit is onmisbaar voor de ontwikkeling van het talenonderwijs, naslagwerken en taaltechnologische hulpmiddelen. De komende jaren wordt extra aandacht besteed aan onderzoek naar de uitspraak van het Fries. De fonetische kenmerken zijn tot nu toe namelijk onderbelicht gebleven. Gezien het feit dat het Fries vooral een sterke positie als gesproken taal inneemt, is dit een merkwaardige lacune.

Taalverwerking is een nieuwe, experimentele onderzoekslijn bij de Akademy. Deze staat in voortdurende wisselwerking met de bovengenoemde thema's. Twee vragen dienen hier als uitgangspunt:

- (1) Hoe zijn de verschillende talige componenten (syntaxis, morfologie, fonologie, lexicon) verbonden bij meertalige sprekers van nauw verwante talen? Fryslân biedt unieke onderzoeksmogelijkheden met diverse combinaties van de endogene variëteiten van het Fries, Nederlands, Stadsfries, Bildts en Stellingwerfs, en exogene variëteiten zoals Engels en Duits. De idee van het laboratorium Fryslân komt hier in optima forma tot uitdrukking. Deelvragen zijn hoe op individueel niveau die talen elkaar beïnvloeden, welke consequenties dit heeft voor het meertalige verwervingsproces, en in hoeverre dit een verklaring biedt voor taalverandering.
- (2) Hoe verandert taal binnen het individu? Er wordt onderzoek gedaan naar factoren zoals de imitatiecapaciteit van sprekers, saliency van kenmerken, overt en covert prestige, articulatoire complexiteit en de link tussen het individuele productie- en perceptiesysteem.

Taalleren en meertaligheid in Fryslân en Europa

Het taalsociologisch en sociolinguïstisch onderzoek komt samen in het Mercator Kenniscentrum, een onderdeel van de Fryske Akademy. De missie van dit Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning (verder Mercator) is het verwerven, bestuderen, verspreiden en toepassen van kennis op het gebied van taalverwerving door middel van culturele participatie in een meertalige omgeving. Al sinds haar ontstaan draagt de Akademy bij aan het Friese taalbeleid en evalueert het de kwaliteit van het Fries- en meertalig onderwijs. Voor de nabije toekomst zal de aandacht verschuiven naar onderzoek naar de haalbaarheid en implementatie van de doorgaande leerlijn. Daarom verstevigt Mercator de banden met bestaande en nieuwe Friese partners, zoals Cédin, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden en de provinciale overheid. Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018, met als kernstuk het project *lân fan taal* en waarin een belangrijke rol voor Mercator is weggelegd, zal de problematiek van de Europese minderheidstalen internationaal voor het voetlicht brengen.

Mercator speelt in Europa een sleutelrol bij de inventarisatie en de verspreiding van expertise op het gebied van minderheidstalen en meertalig onderwijs. Het schrijft beleidsrapporten voor de Raad van Europa en voor de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). Verder zoekt het samenwerking met het NPLD (Network to Promote Linguistic Diversity) en met de FUEN (Federal Union of European Nationalities). Mercator plaatst daarmee het onderzoek naar de Friese casus in een Europese context. Het zet daarbij in op de vorming van een regionaal informatieplatform, organiseert internationale seminars en congressen en verspreidt ideeën over de doorlopende leerlijn.

Sinds kort slaat Mercator de vleugels ook buiten Europa uit. In Canada en China worden netwerken opgebouwd.

Tenslotte verdisconteert het centrum lopend wetenschappelijk onderzoek naar sociale media, taalverwerving en meertaligheid in haar maatschappelijke taakstelling. Het zet fundamenteel en toegepast onderzoek op naar thema's als Sociale Media en 'Open Educational Resources' (OER). Het eerste wordt in samenwerking met de Universiteit

Maastricht uitgewerkt. Ook op het nauwelijks ontgonnen terrein van minderheidstalen bij immigranten- en gebarentalen wordt nieuwe expertise opgebouwd. Vanwege de toenemende aandacht vanuit de zakenwereld, levert Mercator binnenkort op maat gemaakt wetenschappelijk onderzoek en toepasbare kennis over meertaligheid en taalverwerving

Ruimte en cultuur in het verleden

Nauw verbonden met het taalkundig onderzoek is de specialisatie Oudfries. De Fryske Akademy heeft een bijzondere verantwoordelijkheid waar het gaat om het zeker stellen van deze discipline voor de toekomst. De aandacht gaat zowel uit naar het toegankelijk maken van het unieke Oudfries tekstmateriaal als naar de verankering van het onderzoek in het internationale debat rond de oudgermanistiek. Daarnaast worden de Nederduitse corpora geïntegreerd in de studie van het Oudfries waardoor Groningen en Oostfriesland in het onderzoeksgebied worden opgenomen. Omdat ook de samenwerking met Engelse en Deense onderzoekers wordt versterkt, kan het Oudfries recht nader worden bestudeerd in de context van de vroegmiddeleeuwse Noordzeecultuur. In die zin is er sprake van een uitbreiding in ruimte en tijd. Een nieuwe loot aan deze onderzoekslijn is de samenwerking met de archeologie.

Het onderzoek naar het Oudfries richt zich in het bijzonder op de overlevering van de schaarse teksten die in het middeleeuws Groot-Friesland zijn overgeleverd, voor verder onderzoek te conserveren en toegankelijk te maken. Er worden twee onderzoekslijnen onderscheiden:

1. *Tekst- en handschrifttradities van het Westerlauwers Oudfries recht*
2. *Oudfries recht in comparatief en cognitief perspectief*

De eerste lijn houdt zich bezig met de vraag hoe de verspreiding van het Oudfries recht plaatsvond. De eerste stap bestaat uit het documenteren van de tekstuele tradities en intertekstualiteit. Dit maakt het mogelijk de tekstuele ontwikkeling vanaf het begin van de handschriftelijke traditie in kaart te brengen. Hierin passen ook verscheidene (digitale) editieprojecten, die de Databank Oudfries zullen voeden (zie hieronder). De komende jaren worden als tweede stap de overgeleverde Oudfriesse handschriften die nog niet in een moderne editie voorhanden zijn alsnog uitgegeven. Binnen deze lijn wordt een onderzoeksproject voorbereid over de invloed van Romeins-Canoniek recht op het laatmiddeleeuwse Oudfriesse recht

De tweede lijn beoogt het Oudfries zo sterk mogelijk comparatief te onderzoeken en daarmee internationaal zo sterk mogelijk te presenteren. Deze lijn heeft een sterke theoretische oriëntatie. Het internationale netwerk 'Voices of Law', dat sinds 2015 loopt, is hiervoor een uitstekend platform. Het onderzoek naar weergeld krijgt een vervolg in de vorm van een edited volume. Een groot vergelijkend onderzoek naar boeteregisters en daarin voorkomende letselschade wordt voorbereid.

Niet alleen de Oudfriesse teksten maar ook de sporen van het menselijk ingrijpen in het Friese landschap bieden inzicht in de organisatie van de Friese samenleving en daar samenhangende sociale structuren door de eeuwen heen. Vanuit die invalshoek richt het historisch onderzoek zich in een *longue durée* perspectief op de Friese casus. Net als in het taalkundig onderzoek, moet ook hier de regionale diversiteit binnen Groot-Friesland in het

onderzoek worden verdisconteerd. Uniek is het samenspel van factoren die in Fryslân op elkaar inwerkten: het menselijk ingrijpen in de natuurlijke omgeving, de interne dynamiek van identiteitsvorming, de concurrentie met naburige bevolkingsgroepen en met naar landsheerlijkheid strevende vorsten, de integratie in een centralistische eenheidsstaat en de verwevenheid met globaliserende economie. Dergelijke topoi maken de Friese geschiedenis tot een *anomalie*, een variant op het algemeen Europese patroon. Onderzoekers van de Fryske Akademy bestuderen de Friese geschiedenis dan ook stevast in Europees perspectief en doen dit de komende jaren langs de volgende lijnen:

- de spanning tussen Friesland als politiek centrum of als periferie van grotere verbanden;
- manifestaties van de Friese Vrijheid in de vroegmoderne periode;
- de integratie van Friesland in grotere handelsnetwerken en in regionale clusters.

Er worden twee methodologische invalshoeken gehanteerd: enerzijds de ontwikkeling van het **institutioneel vermogen** en dus de wijze waarop mensen hun samenleving gestalte gaven, anderzijds de **cultuurtransfers** of de manieren waarop culturele invloeden van buitenaf op de samenleving inwerkten en deze transformeerden.

De onderzoekslijn *bezit, macht en ruimte (500-1500)* gaat na hoe en waarom verschuivingen in landbezit- en gebruik de machtsverhoudingen in Friesland beïnvloedden. Onderzoek naar de grootschalige veenontginningen in Zuid-Fryslân en Noordwest-Overijssel tot 1400 betreft de vraag in welke mate de grote variatie in de ontginningen niet alleen door fysisch-geografische omstandigheden, maar ook door de politiek-bestuurlijke constellatie werd bepaald. Deze zoektocht naar het ontstaan van het huidige cultuurlandschap biedt nieuwe inzichten in de politiek- maatschappelijke verhoudingen van de twaalfde en dertiende eeuw die zich uitten in de idee van de Friese Vrijheid

Daarnaast is de nederzettingsgeschiedenis van vroegmiddeleeuws Westerlauwers Friesland van fundamenteel belang geweest voor de landschappelijke ontwikkeling van dit gebied. De aanleg van terpen en dijken was bepalend voor het nederzettingpatroon. Interdisciplinair archeologisch en historisch onderzoek zal dit patroon systematisch in kaart brengen en analyseren. In het verlengde daarvan ligt het onderzoek naar het domein- en kloosterbezit. Vanaf ca. 1100 tot ca. 1275 vermenigvuldigde het aantal kloosters in het gebied tussen Vlie en Eems op wonderbaarlijke wijze. Binnen een relatief kort tijdsbestek verwierven zij in competitie met elkaar omvangrijke goederencomplexen. De leidende vraag is hoe deze kloosters dit bezit verwierven en exploiteerden. Vervolgens speelt de vraag naar de verklarende waarde van de kloosterexpansie voor de specifieke Friese bezits- en maatschappijverhoudingen in de volle middeleeuwen.

In het onderzoek naar regionale identiteit speelt de idee van de Friese vrijheid een belangrijke rol. In voorgaande jaren lag het accent in het onderzoek hiernaar op de middeleeuwen en vooral op de wijze waarop de vetemaatschappij doorwerkte in de Friese politieke cultuur. Ook na het formeel verdwijnen van de Friese vrijheid in de vroege zestiende eeuw, werd de herinnering eraan gecultiveerd in de vormgeving van het politiek bestel en de intellectuele cultuur. De onderzoekslijn *Manifestaties van de Friese Vrijheid in de vroegmoderne periode* gaat hier op in. Friese bestuurders en geleerden verwezen destijds

voortdurend naar de Friese Vrijheid. De typisch Friese invulling van het stadhouderschap lag ten grondslag aan een eigen politieke cultuur. Tegen die achtergrond stelt zich de vraag naar de functie van het stadhouderschap als ambt en het stadhouderlijk hof als Fries cultureel netwerk en machtsmiddel. Vanuit die invalshoek wordt tevens onderzocht hoe intellectuelen, en voornamelijk de landhistorieschrijvers, dat vrijheidsconcept verder ontwikkelden. Zo ontstaat inzicht in de antiquarische beweging in Friesland en over de Friese nieuwscultuur, historiografie en vroegmoderne letterkunde.

Voor de eigentijdse periode wordt het idee van Fryslân als anomalie benaderd vanuit de vraag naar regionale groei en krimp. Nieuw onderzoek naar *regionaal-economische ontwikkelingspaden in de negentiende en twintigste eeuw* biedt inzicht in de economische vitaliteit van de Friese regio en de ontwikkeling van industriële clusters. Met behulp van kwantitatieve en kwalitatieve methoden (waaronder mondelinge geschiedenis) wordt inzicht verworven in de diversiteit van regionale economische ontwikkeling en de beleidseffecten sedert 1975. De aldus verworven inzichten dragen bij aan de vormgeving van toekomstig beleid. Hetzelfde mag verwacht worden van het onderzoek naar economische clusters, dat overigens nauw samenhangt met het voorgaande thema. Het project richt zich op een comparatieve analyse in samenwerking met de Vrije Universiteit en de Technische Universiteit Eindhoven. Het Friese luik betreft de op industriële leest geschoeide, kennisintensieve zuivelsector. De productie was al vroeg bestemd voor de wereldmarkt. Gedurende de twintigste eeuw speelde de sector succesvol in op de gewijzigde omstandigheden. Dit project reconstrueert de veerkracht van deze sector en biedt handvatten voor de ontwikkeling van nieuwe strategieën. Als zodanig sluit het aan op de doelstellingen van de geplande hotspot Agriculture van de 11de faculteit

IV. Digitale collecties en onderzoeksinstrumenten

De Fryske Akademy levert al geruime tijd belangrijke bijdragen aan de e-Humanities en digitalisering van wetenschappelijk onderzoek. De komende jaren hoopt de Akademy op een aantal van deze terreinen een leidende positie op te bouwen. Prioritair hierbij zijn de ontwikkeling van tools en databestanden die het diachrone onderzoek naar historische en talige ontwikkelingen in een veranderende Friese ruimte faciliteren. Samenwerking met de bestaande faciliteiten voor het Nederlands en aansluiting bij internationale standaarden (CLARIN) is hierbij zoals gezegd onontbeerlijk. Belangrijkste actiepunten zijn: (i) onderhoud en verrijking van Taalportaal en van Taalweb Frysk; (ii) de uitbouw van de taaldatabanken voor het Oudfries, Midfries en Nieuwfries (iii) nieuwe materiaalverzamelingen met een monitorcorpus hedendaags gesproken en geschreven Fries en andere in Fryslân gesproken variëteiten; (iv) uitbreiding over heel Nederland en het uitvoeren van pilots in Vlaanderen en Duitsland van HISGIS.

HISGIS Nederland

HISGIS is een historisch geografisch informatiesysteem, dat gebaseerd is op het gedigitaliseerde percelenbestand van het oudste kadaster, uit 1832. Door de gegevens te koppelen aan ouder bronnemateriaal is HISGIS een belangrijk instrument voor retrospectief onderzoek naar de wording van de rurale en urbane omgeving. Ook is het een uitgangspunt

voor onderzoek naar de evolutie van de ruimtelijke verdeling in de negentiende en twintigste eeuw. Cruciaal bij het bouwen van deze infrastructuur is een juiste georeferentie. De Fryske Akademy heeft in de loop der jaren een *best practice* ontwikkeld van een iteratieve invoer-met-correctie aan de hand van al het beschikbare actuele referentiemateriaal.

Strategisch doel is dat het HISGIS-expertiseteam in de toekomst gaat participeren in alle mogelijke academische onderzoeksprojecten waarbij GIS en Geschiedenis elkaar ontmoeten. Een aanloop in deze ‘nationaal infrastructurele’ richting is het afgelopen decennium al genomen met de realisatie van HISGIS voor de provincies Friesland, Groningen, (een deel van) Drenthe, Utrecht en de steden Amsterdam en Rotterdam. Additionele projecten zijn onderweg, met betrekking tot de rest van Drenthe, Gelderland (op te leveren in 2017), het Hart van Brabant en een aantal Nederlandse steden buiten genoemde gebieden (Den Bosch, Maastricht, Leiden en Hoorn). Internationaal beoogt het gehele HISGIS-programma een voorbeeldfunctie te verwerven. Dat zal regionaal gebeuren door pilotprojecten te entameren voor onder meer Ostfriesland (Leer), het Emsland, Kleve en Belgisch Limburg. De komende jaren zullen op congressen binnen de internationale historische GIS-wereld de voortgang, aanpak, methode en resultaten ter gepresenteerd en ter discussie gesteld worden, wat stellig tot nieuwe samenwerkingsprojecten zal leiden.

In HISGIS zijn wetenschap en valorisatie nauw met elkaar verweven. De toepassingen voor historici betreffen de visualisering van eigendomsverhoudingen, sociale stratificatie, sociale segregatie, criminaliteit, gezindte, gezinssamenstelling of stemgedrag. HISGIS kan grote diensten bewijzen aan de archeologie, epidemiologie, demografie, genealogie, sociologie of toerisme en monumentenzorg.

Lexicografie online

Het lexicografisch onderzoek komt tegemoet aan een maatschappelijk taak van nationaal belang, namelijk het leveren van handwoordenboeken en taalhulpmiddelen voor het Fries. Dit gaat samen met fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, namelijk het lexicografisch ontsluiten van het Fries en haar dialecten in verleden, heden en toekomst. De uitkomsten hiervan worden toegankelijk gemaakt voor de taalkundige gemeenschap. Een neventaak is het ontsluiten van niet-Friese dialecten in de provincie Friesland. Waar de andere Westgermaanse talen beschikken over zowel commerciële woordenboekuitgevers als wetenschappelijke lexicografische instituten of universiteitsafdelingen, heeft het Fries alleen de Akademy om alle taken inzake de lexicografie van het Fries te vervullen.

Met haar lexicografisch onderzoek levert de Akademy een fundamentele bijdrage aan de instandhouding van de tweede rijkstaal. Het is één van de unique selling points van de Fryske Akademy die in de komende jaren op een moderne leest zal worden geschoeid. Een aanzet daartoe werd geleverd met het project Taalweb, dat behalve een voorkeurslijst voor het Fries, een spellingschecker en een automatische vertaalapplicatie, ook een online portaal aanbiedt van gedigitaliseerde en aan elkaar gekoppelde Friese woordenboeken.

De komende jaren gaat de aandacht uit naar het maken van een nieuw Nederlands-Fries online vertaalwoordenboek. Het is een productiewoordenboek dat de gebruikers in staat stelt om Friese teksten in het Standaardfries te produceren. Het project wil ook een bijdrage leveren aan de praktijk van de elektronische lexicografie. De afdeling is dan ook vertegenwoordigd in het COST-netwerk ENeL (2013-2017). Doelstelling daarvan is het ontwikkelen van een wetenschappelijk woordenboekportaal voor alle Europese talen en het stroomlijnen van de moderne, elektronische lexicografie.

Documentatie en ontsluiting bij de Taalwetenschappen

De Fryske Akademy wenst uit te groeien tot een belangrijke internationale speler op het terrein van nieuwe verzameltechnieken van spraak en tekst en de analyse van grote hoeveelheden taalgegevens voor middelgrote minderheidstalen en bedreigde talen. De komende jaren gaat de aandacht primair uit naar de verdere ontwikkeling en ontsluiting van de databanken voor het Aldfrysk, Midfrysk en Nijfrysk, de aanleg van een gestratificeerd monitorcorpus voor het hedendaags gesproken Fries (prioritair) en Nederlands (in een tweede fase) in Fryslân en de aanleg van een modern corpus geschreven Fries. De aanleg en annotatie (POS-tagging) van een grote databank Fries en de integratie van materiaal uit dat corpus in zowel de digitale versie van het WFT als het nieuwe online Nederlands-Friese woordenboek is dan ook meer dan wenselijk. Verder dient vermeld dat het zogenaamde Middelfries, dat in wezen vroeg-Nieuwfries is, reeds in een gelemmatiseerd corpus beschikbaar is en ook in het WFT zou kunnen worden geïntegreerd.

De taaldatabank geschreven Fries zal worden aangevuld met een groot corpus gesproken Fries uit het NWO-project *Fame* (Frisian Audio Mining Enterprise). Doel is het ontsluiten van 2600 uren Friese en Nederlandse spraak van Omrop Fryslân met behulp van automatische transcriptie. Naast de praktische *audiomining* toepassingen vormt de databank een goede basis voor onderzoek naar taalvariatie, code-switching, formeel versus informeel taalgebruik, fonetiek en dialectologie. Daarnaast levert ze belangrijke frequentiegegevens voor experimenteel onderzoek en informatie die van belang is voor de ontwikkeling van de lexicografie.

Het Taalportaal Nederlands/Fries is een digitale, gedistribueerde bron van kennis over de grammaticale eigenschappen van het Nederlands en het Fries die in 2016 beschikbaar komt. Het is de vrucht van een samenwerking tussen het Meertens Instituut, de Universiteit Leiden, de Fryske Akademy en het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (Leiden). Het Taalportaal geeft een beeld van de klankstructuur, de woordstructuur en de zinsstructuur van beide talen. Deels bestaande kennis die wordt geïntegreerd en volgens in de praktijk beproefde methodes gedigitaliseerd en toegankelijk gemaakt. Het Taalportaal biedt een zo compleet mogelijk beeld van de traditioneel onderscheiden taalkundige deelgebieden klankleer, woordleer en zinsleer. Door integratie en dwarsverwijzingen wordt de scheiding hiertussen regelmatig overschreden: een gebruiker die informatie zoekt over bijvoorbeeld overgankelijke werkwoorden, zal gemakkelijk aan zowel syntactische, morfologische als fonologische informatie kunnen komen. Het Taalportaal is bedoeld voor de (internationale) taalkundige gemeenschap en voor de in het Fries geïnteresseerden en mensen uit het onderwijs. Het vormt een goed uitgangspunt voor het schrijven van een meer praktisch

georiënteerde grammatica van het Fries. Ten slotte zal de positie en status van het Fries ten goede komen en een instrument in de Friese taalpolitiek kunnen zijn.

V. BELEID

Projectorganisatie

De afgelopen jaren heeft een herschikking binnen de afdeling wetenschappen plaatsgevonden. De drie vakgroepen maakten plaats voor een open projectorganisatie, waarbinnen bij voorkeur vakoverschrijdend onderzoek wordt verricht. De projecten worden aangestuurd door een uiteenlopend aantal projectleiders. De onderzoeksteams zullen qua omvang, looptijd en samenstelling wisselen. De implementatie van deze open organisatievorm zal de komende jaren aan de hand van best practices worden verfijnd. Het doel is het werken in multidisciplinaire groepen te versterken, het publiceren in teams aan te moedigen en een groter deel van de wetenschappelijke staf bij de acquisitie van projecten te betrekken om zo meer inkomsten uit de tweede- en derde geldstroom te genereren. De wetenschappers worden op tijdelijke, maar volwaardige contracten worden aangesteld en kunnen vervolgens bij de Frykse Academy of elders doorgroeien. De projectorganisatie zal de samenwerking met andere universiteiten en kennisinstellingen verbeteren door externe onderzoekers bij de verschillende projecten te betrekken. De afdeling Algemene Zaken faciliteert de keten van de wetenschappelijke productie, gaande van projectverwerving via het bewaken van tijdspaden en financiële bestedingen tot het verspreiden van de onderzoeksresultaten.

Verrijkte onderzoekslijnen

De komende jaren wordt gestreefd naar integratie van aanverwante disciplines met de bedoeling bestaande onderzoekslijnen te verrijken en interdisciplinair onderzoek aan te moedigen. Daartoe is in 2015 een detacheringsovereenkomst met de provincie Fryslân gesloten die voorziet in een aanstelling van de provinciaal archeoloog bij de Fryske Academy. Het bevordert de integratie van met name de middeleeuwse geschiedenis en de historische component van het Oudfries met archeologisch onderzoek. Het Mercatorkenniscentrum wenst haar valoriserend onderzoek nadrukkelijker met fundamenteel onderzoek te verweven. Al in het visitatierapport van 2009 werd gewezen op de noodzaak tot onderzoek naar de Friese literatuur in heden en verleden. De Fryske Academy wil in samenwerking met de Fryske skriuwersbûn en de RUG het Fries letterkundig onderzoek op een nieuwe leest schoeien. Voorwaarde is wel dat het onderzoek in de staf wordt ingebed. Natuurlijk verloop vanaf 2018 maakt dit mogelijk.

Promovendi en post-docs

De Fryske Academy zet actief in op de werving van jonge promovendi via NWO, de UCF en Europese geldstromen. In de voorgaande periode zijn er een tiental promovendi aan de Fryske Academy aangesteld. Het instituut heeft zich tot doel gesteld jaarlijks tenminste twee promovendi of post-docs aan te trekken. Het eigen vermogen wordt aangesproken om zaaigelden aan te wenden voor projectaanvragen en het binnenhalen van externe middelen voor onderzoek en infrastructuur.

Bijzonder hoogleraren

Het aantal hoogleraren dat namens de Fryske Akademy een bijzondere leerstoel bezet, wordt opgehoogd tot tenminste vijf. Op deze wijze verwerven onderzoekers van het instituut promotierecht, vinden zij makkelijker aansluiting bij nationale en internationale onderzoeksprogramma's, kunnen zij ingeschakeld worden in het universitaire masteronderwijs en makkelijker promovendi aantrekken. De bestaande samenwerking met Leiden en de UvA wordt gecontinueerd en waar mogelijk uitgebreid. De vestiging van een bijzondere leerstoel Friese taal en letterkunde met bijzondere aandacht voor het Oudfries past in de eerder genoemde ambitie om het onderzoek in dit vakgebied verder te borgen. Daarnaast wordt er gestreefd naar benoemingen in Groningen (geschiedenis) of in de 11de faculteit en in Utrecht (experimentele sociolinguïstiek).

Gastonderzoekers

De Akademy moet een aantrekkelijke pleisterplaats zijn voor wetenschappelijk onderzoekers van buitenaf. De werving van gastonderzoekers uit binnen- en buitenland wordt dan ook geïntensifieerd. Als doelstelling geldt dat er jaarlijks tenminste één gastonderzoeker enige maanden aan de Fryske Akademy verblijft. Voorts worden er plaatsen ingeruimd voor emeriti door hen jaarcontracten als gastonderzoeker met specifieke onderzoekstaken en productieverplichtingen aan te bieden. Deze emeriti leveren in samenwerking met stafleden concrete bijdragen aan het wetenschappelijk programma.

Publicaties

Het instituut profileert zich in binnen- en buitenland door een continue stroom aan hoogstaande publicaties uit te brengen. Het gaat hierbij om een uitgebalanceerde mix van a- en b-publicaties, peer reviewed bijdragen aan bundels, internet publicaties, monografieën, dissertaties, populair wetenschappelijke bijdragen, bronnenedities en rapporten. Voor wat betreft de publicaties geldt de reeds bestaande norm dat iedere wetenschapper op basis van de KNAW-norm (0.8 FTE) tenminste twee hoogwaardige publicaties per jaar dient uit te brengen. Er wordt gewerkt aan een sterker bewustzijn voor gezamenlijk publiceren met peers en voor het plaatsen van publicaties in hoog aangeschreven tijdschriften. Ook wordt er strakker op de output toegezien door projecten regelmatig en strenger op de voortgang te controleren.

Digitale collecties en onderzoeksinstrumenten

De Fryske Akademy investeert al geruime tijd in de ontwikkeling van elektronische databestanden en digitale onderzoeksinstrumenten en levert zo belangrijke bijdragen aan de e-Humanities en digitalisering van wetenschappelijk onderzoek. De Fryske Akademy wenst op meerdere gebieden een leidende positie op te bouwen. Dit betreft het verrijken van HISGIS, de uitbouw van taaldatabanken voor het Oudfries, Middelfries en Nieuwfries, uit te breiden met corpora gesproken Fries. Voorts wordt versterkt ingezet op de ontwikkeling van online woordenboeken. Bestaande collecties als Taalportaal en Taalweb worden voortdurend aangepast aan de eisen van de tijd en krijgen een inhoudelijke update.

Tenslotte worden ook digitale middelen ingezet om het vaak unieke geschreven Fries erfgoed toegankelijk te maken. De aandacht gaat dan vooral uit naar die historische en letterkundige bronnen die in de oude Nederlanden een unieke positie innemen. Voor de ontwikkeling en onderhoud wordt de samenwerking met het bedrijfsleven gezocht

Open access

De Fryske Akademy omarmt open access tot haar onderzoeksdata en eigen collecties. De uniformering van de metadatasets in navolging van de CLARIN- richtlijnen vergroot de toegankelijkheid van de bestanden. Voor de opslag van databanken worden eenduidige criteria ontwikkeld. Hierbij zal samenwerking worden gezocht met KNAW instituten als Huygens-ING, Meertens en DANS. In dat kader haakt de Fryske Akademy aan bij het debat over de ontwikkeling van een eenvormige internationale digitale infrastructuur.

In 2016 wordt begonnen met het opzetten van digitale edities van de tijdschrift *It Beaken* en *De Vrije Fries*. Gestreefd wordt naar een constructie waarbij gebruik wordt gemaakt van een gratis online beschikbare digitale infrastructuur. Rekening houdend met het actuele abonneebestand zal er voorlopig ook een papieren versie op basis van printing on demand worden uitgebracht.

VI. ORGANISATIE

Management en overleg

De Fryske Akademy heeft een eenhoofdige directie in de persoon van de directeur-bestuurder. Deze wordt ondersteund door een managementteam (MT) dat over louter adviserende bevoegdheden beschikt. Het MT bestaat uit zes leden, zijnde twee seniorwetenschappers, het Hoofd Algemene Zaken, de P&O- adviseur en de projectleider Mercator. Nieuwe ideeën voor projecten en strategieën ontstaan vanuit regelmatig overleg met alle wetenschappelijke medewerkers. Hun input wordt meegenomen in een strategisch overleg van seniorwetenschappers en projectleiders. Zij geven aanbevelingen m.b.t. de wetenschappelijke strategie en selecteren nieuwe projecten. De financiële verantwoording van de afzonderlijke projecten wordt behandeld in een separaat *projectoverleg*. Ieder project wordt eens per kwartaal inhoudelijk en financieel doorgelicht.

Bibliotheek

Vanwege de reductie van het vloeroppervlak in de nieuwbouw beschikt de Fryske Akademy alleen nog over een handbibliotheek in een open opstelling. Om die reden is de samenwerking met Tresoar geïntensiveerd, die een groot deel van de bibliotheek overneemt. Aan de samenwerking met Tresoar ligt een convenant ten grondslag met het beding dat deze instelling jaarlijks een bedrag van € 10.000 voor de aankoop van boeken t.b.v. de Fryske Akademy reserveert. De aanschaf wordt toegespitst op online tijdschriften, e-books en digitale datacollecties zonder daarbij de acquisitie van de noodzakelijke papieren boeken en tijdschriften uit het oog te verliezen. De eigen papieren collecties worden gedigitaliseerd. De verbetering van de toegankelijkheid van gedigitaliseerde bestanden m.b.v. Mendeley krijgt bijzondere aandacht. De repository van digitale databestanden van

het eigen wetenschappelijk onderzoek en van digitale collecties en webportals wordt verbeterd. In samenspraak met DANS en Tresoar worden technieken voor opslag en open access voortdurend geactualiseerd.

ICT en webbeheer

De vorming van een volwaardige ICT-afdeling met voldoende programmeer- en controlecapaciteit is één van de speerpunten in het beleid van de komende jaren. Met de afronding van projecten als Taalweb en Taalportaal wordt een steeds groter beslag gelegd op het onderhoud en updaten van de bestaande portals. De ICT-infrastructuur dient ook aan te sluiten bij de nationale en internationale ambities van HISGIS. Daarnaast vergt de ontwikkeling van online woordenboeken extra langdurige capaciteit. De website van de Fryske Akademy wordt in toenemende mate zowel uithangbord als communicatiemiddel en is gebaat bij zorgvuldig onderhoud. Versterking van de ICT-capaciteit met 2 FTE is derhalve één van de basisvoorwaarden voor enerzijds modernisering van het instituut en anderzijds de realisatie van onderzoeksprojecten met een grote digitaliseringscomponent. Er zullen daartoe middelen uit de lumpsum worden vrijgemaakt. Ook wordt er gebruik gemaakt van de ruimte die door het natuurlijk verloop onder het personeel is en zal ontstaan.

Infrastructuur

Tegelijkertijd moet ook de hardware infrastructuur gemoderniseerd worden. Uitgangspunt voor verbetering van de ICT-infrastructuur en het databeheer vormt het rapport Van de Heuvel van 05.06.2015. Veel van de onderzoeksactiviteiten vereisen stabiliteit en continuïteit op lange termijn (productie woordenboeken, taaldatabanken, corpora, taalsurvey). De FA wil dit blijven bieden en longitudinaal wetenschappelijk onderzoek opzetten dat niet alleen op korte termijn resultaten oplevert, maar door het longitudinale aspect op langere termijn een unieke wetenschappelijke meerwaarde biedt. De FA moet ook inspelen op belangrijke veranderingen binnen het taalwetenschappelijk onderzoek. Er dient daarom fors geïnvesteerd worden in de digitale onderzoeksinfrastructuur, synchrone en diachrone taaldatabanken en in moderne experimentele onderzoeksfaciliteiten.

Personeel & Organisatie

Een van de accenten van het personeelsbeleid ligt op verdere implementatie van de nieuwe organisatiestructuur. Bedrijfsprocessen worden doorgelicht met het doel gemeenschappelijke doelen effectiever te realiseren. Verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de projectleiders worden zodanig benut dat ze leiden tot een efficiënte werkwijze en het exploreren van nieuwe wegen aanmoedigt. Er wordt gestuurd op het toerusten van het personeel met de competenties die passen bij de doelstellingen van de Akademy, het opzetten van carrièreplanning en het begeleiden van tijdelijk personeel naar ander werk. Het werven van excellent personeel is, samen met het streven naar een evenwichtige samenstelling van personeel op alle niveaus, prioriteit. Hiermee benutten we de verschillen in leeftijd, geslacht en etniciteit optimaal. Het bekwamen in het uitdragen van onderzoek in wisselwerking met de gemeenschap en presteren op internationaal niveau krijgt meer aandacht door een scholingsplan op te zetten en uitwisselingsmogelijkheden te verbeteren. Promovendi krijgen gelegenheid om onderwijsvaardigheden te ontwikkelen en zich tijdig te oriënteren op een loopbaan elders. In

2015 worden Resultaat en Ontwikkelgesprekken (R&O) ingevoerd met aandacht voor de optimale inzet van personeel en kwaliteitsverbetering. Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het implementeren van een heldere personeelsplanning door middel van E-HRM en zal er in 2016 een Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) worden uitgevoerd. De Akademy wil arbeidsongeschiktheid voorkomen door eenieders welbevinden te stimuleren en een academisch klimaat te scheppen waarin medewerkers elkaar inspireren en motiveren in een cultuur van gezamenlijkheid en vertrouwen. In haar personeelsbeleid volgt de Fryske Akademy de KNAW-richtlijnen en maakt daarbij optimaal gebruik van haar faciliteiten.

Communicatie

Het communicatiebeleid wordt langs volgende lijnen ontwikkeld: vernieuwen website, interne communicatie met projectleiders, deelnemen in netwerken en sociale media, presentatie van onderzoek in de geschreven pers, interviews op radio en tv. De website wordt het belangrijkste communicatiemiddel van de Akademy met de buitenwereld. Ze wordt in 2015 en 2016 met het oog daarop grondig vernieuwd en gemoderniseerd, met aandacht voor het onderzoek en werk van alle geledingen van de Akademy, inclusief dat van leden en werkverbanden. Met de invoering van de projectstructuur krijgen de projectleiders een duidelijke taak bij het wereldkundig maken van hun onderzoek. De informatie uitwisseling tussen de wetenschappelijke- en communicatieafdeling dient daarop afgestemd te worden. Daarnaast zal de communicatieafdeling haar taak als intermediair tussen wetenschap en publiek verder ontwikkelen en pers en media proactief benaderen. De aandacht verschuift daardoor meer naar externe informatievoorziening en wetenschapscommunicatie met het doel de zichtbaarheid van de Fryske Akademy te vergroten. Via elektronische en gedrukte nieuwsbrieven, publicaties en opiniestukken in de kranten zal het onderzoek nadrukkelijker onder de aandacht van de wetenschappelijke gemeenschap en de geïnteresseerde leek worden gebracht.

Financiën

Uitgangspunt voor het financieel beleid de komende jaren vormt het rapport De Kruif van mei 2014. Verder volgt de afdeling financiën in de dagelijkse praktijk de KNAW-richtlijnen. Doel is om de komende jaren de afstemming met de KNAW te maximaliseren en door verbeterde samenwerking de efficiëntie te verhogen. Financiën zal de komende jaren worden getransformeerd naar een bedrijfsbureau, waarbij de planning en de voortgangsmonitoring van de projecten en processen centraal komt te staan. De beschikbare informatie uit TimeTell en Oracle zal door analyse worden verwerkt tot voor het management bruikbare stuurinformatie. Deze informatievoorziening zal aansluiten bij de in het strategische beleidsplan geformuleerde SMART doelstellingen. Daar zal ook de wetenschappelijke output onderdeel van vormen, inclusief de taakstelling van de projectleiders en hun onderzoeksteams. De focus van de afdeling zal veranderen van verslaglegging van reeds voorbijzaken naar het proactief aangeven van ontwikkelingen.

Secretariaat

Het secretariaat vervult een belangrijke ondersteunende taak in de projectorganisatie; i.c. voor de directie, het managementteam en de projectleiders. Met het oog op de nieuwbouw

wordt de baliebezetting versterkt. Tevens wordt naar meer complementariteit gestreefd in de taakverdeling tussen secretariaat enerzijds en communicatie, financiële administratie en P&O anderzijds. Het doel is om met een gelijkblijvende bezetting de toenemende werkdruk die de overstap naar een projectorganisatie met zich meebrengt, efficiënt over de diverse geledingen te verdelen. Er wordt om die reden geïnvesteerd in de automatisering van de diverse administratieve processen (interne voicemail, automatische postregistratie). Het secretariaat wordt voorts vergaand betrokken bij de organisatie van congressen en symposia.